

A face familiarul exotic și exotical familiar: o hartă a cercetării antropologice din România

Liviu Chelcea,
Universitatea din București

Abstract: *This article reviews some of the studies based on current field research in Romania. These studies seem to fall into two categories. The first one consists of research using anthropological concepts and theories, but focused on processes and groups in Romania. The most common topics are: migration; natural resources administration and changes of property rights; ethnic groups; markets, exchange, shopping and consumption; gender, body and the status of women. The second group gathers research carried out by researchers from Romania on cultural spaces outside Romania. Numerically fewer, such texts dealt with Romanian communities abroad, clothing and culture or religious processes.*

Keywords: social sciences, anthropology, fieldwork, Eastern Europe, Romania
Cuvinte cheie: științe sociale, antropologie, cercetare de teren, Europa de Est, România

Interesul pentru antropologia socială poate fi privit la noi, dar și în restul țărilor din Europa de Est, drept o formă culturală globală. Există antropologi occidentali, care, surprinși de interesul țărilor din estul Europei pentru antropologie, consideră într-o notă ușor ironică că această aplecare este o expresie culturală a extinderii NATO în această zonă. Într-adevăr, este greu de identificat obiectul antropologiei în România. În Statele Unite, disciplina s-a dezvoltat prin interesul față de indienii americani și față de problemele rasiale. Enormul Imperiu colonial britanic a alimentat cu subiecte de cercetare protoantropologiei de „fotoliu” și antropologiei de teren. În Franța, culturile „primitive” au constituit un fundal permanent pe care teoriile sociologice despre societățile moderne s-au constituit. Dacă la începuturile antropologiei, distincția dintre extra-europenii exotici și europenii familiari era mai ușor de susținut din punct

de vedere geografic și cultural, transformările successive prilejuite de schimburi economice, colonialism, globalizare sau noile tehnologii par a fi schimbat valabilitatea acestei distincții.

Absența coloniilor și eforturile noastre interne de construcție națională au făcut reflecția sistematică, despre alte spații culturale, o activitate relativ marginală în România. Cu excepții notabile, cum ar fi Mircea Eliade, discursurile despre alte culturi nu au captivat imaginația discuțiilor intelectuale din România. De-a lungul timpului au existat și încă există câteva nuclee instituționale care consumă, produc și fac să circule discursuri antropologice. Fie că este vorba de muzee, de programe de licență sau masterat din universități există un interes relativ ridicat pentru lumea antropologiei în România. Literatura de specialitate reușește din ce în ce mai mult să integreze literatura internațională de antropologie culturală, și, într-o anumită măsură, traiectoria

multor cercetători și studenți din această disciplină se aproprie de standardele internaționale.

Reflectată în diferite moduri în antropologie, atrofierea teritoriilor ce pot fi desemnate ca exotice este și mai pronunțată în cazul unei țări precum România. Absența contactului cu spațiile culturale exotice, cât și eforturile legate de construcția statului național au orientat preocupările cvasi-antropologice spre vasta populație rurală indigenă. Preocupările legate de cultură, așa cum au arătat mulți autori și cum se poate observa cu ușurință din studiile de teren ale sociologiei românești interbelice, au descris tocmai acest „exotic” intern. Pendulând între un „primordialism construit” (Appadurai, 1990) cu ajutorul esențelor, continuității și autenticității pe de o parte și eforturi de dezvoltare și modernizare pe de altă parte, metoda etnografică a fost atașată unui obiect de studiu interior propriei noastre culturi.

Deși metoda observației și uneltele teoretice ale antropologiei par să capteze atenția unor discipline conexe precum sociologia, etnografia, arheologia și a unora mai îndepărtate precum urbanismul, imaginea antropologiei rămâne în România destul de confuză. În rândul științelor sociale din România, imaginea antropologiei pare să penduleze între folclorică și cercetare sociologică calitativă, omițând faptul că antropologia a fost disciplina unde s-a inovat masiv în ultimile domenii și că antropologia este interesată în primul rând de subiecte contemporane, mai degrabă decât de lumi care dispar. Există tentația, izvorâtă dintr-un exces identitar național, de a asimila antropologia cu studiul culturii populare și cu efortul de a canoniza teme și autori din România, în special din trecut, ca etalon ultim al antropologiei culturale, în condițiile în care anual apar sute de cărți noi de antropologie în străinătate, majoritatea de bună calitate. În rândul publicului larg antropologia rămâne asociată cu evoluția umană, criminalistica și medicina legală, mai degrabă decât cu studiul instensiv și comparativ al culturilor. În versiunea pozitivă, antropologia

este asociată în conștiința colectivă cu istoria religiilor și antropologia filosofică, lucru care înnobilează, dar minimizează importanța terenului, a observației și contactului direct cu cei studiați.

A crescut numărul cărților sau rubricilor de popularizare a cunoașterii antropologice (Geană, 2005 ; Brada-Cuceu, 2002 ; Gavriliuță, N., 2009 ; Coposescu, 2001 ; Troc, 2006 ; Mihăilescu, 2007 ; Coman, 2008), numărul traducerilor din antropologi consacrați este relativ mare. A crescut și numărul lucrărilor traduse aparținând unor antropologi care au făcut cercetări în România, unii dintre ei deosebit de respectați la nivel internațional (Verdery, 1994 ; Verdery, 2003 ; Verdery, 2006 ; Kligman, 1998 ; Kligman, 2000 ; Kligman și Gal, 2003 ; Kideckel, 2006). Există, de asemenea, rubrici de popularizare (cum ar fi cea a Otiliei Hedeșan din revista *Orizont* din Timișoara) sau traduceri importante din diverși antropologi clasici precum Branislav Malinowski, Marcel Mauss, A. Radcliff-Brown, Eric Wolf, Pierre Bourdieu, Pierre Bonte și Michele Izard, George Balandrier, Marc Auge, Martinne Segalen etc.

Antropologia este creditată cu vocația și capacitatea de a face familiar ceea ce este exotic și exotic ceea ce pare familiar. Cercetările empirice de antropologie din România par să urmeze această formulă dublă. Vom prezenta câteva teme și cercetări de teren produse în ultimul timp în România, urmărind nu lucrările teoretice, ci studiile bazate pe cercetare de teren. Fără îndoială, selecția are caracter ilustrativ, mai degrabă decât de trecere exhaustivă în revistă. Ca orice selecție este și incompletă. Nu mă voi concentra nici pe aspectele instituționale ale disciplinei, nici pe studiile efectuate de antropologi din alte țări despre România, subiecte care merită spații mai ample decât pot acoperi în acest text scurt.

Am împărțit studiile în două categorii. Prima categorie o formează lucrările cercetătorilor din țara noastră despre subiecte legate de România, o practică ce a fost denumită fie „teren domestic”, fie „auto-antropologie”¹.

1. De exemplu, Marilyn Strathern definește auto-antropologia ca „antropologie efectuată în contextul în care este produsă” (Strathern, 1987, 17). Nu voi insista asupra avantajelor și dezavantajelor acestei practici, ele sunt relativ bine cunoscute.

Folosind metafora din titlul articolului, aceste cercetări exotizează familiarul. Caracterul „familiar” este dat, în acest caz, de cetățenia română, de folosirea limbii române, sau de proximitatea geografică. „Familiarul” este, în astfel de situații, grupul etnic, grupul profesional, marginalul social, locuitorul din mediul rural sau, mai general, grupul „marcat” (vizibil într-un fel sau altul), însă aflat în zona de confort a propriei culturi. Cea de-a doua categorie este reprezentată de studiile cercetătorilor din România a unor grupuri situate în alte spații culturale din alte părți ale lumii.

A face familiarul exotic...

Producția antropologică de la noi despre „noi” este o intersecție a mai multor câmpuri de cercetare, tradiții locale, contacte internaționale și bibliografii din diferite țări. Subiectele par să se grupeze în jurul câtorva teme. Una dintre ele este migrația populației din România în alte țări (Sandu *et al.*, 2009; Anghel și Horvath, 2009). Strategia de cercetare a acestor studii urmărește traiectoriile de viață ale persoanelor și familiilor lor care lucrează sau trăiesc în diferite părți ale Europei. Categoriile de analiză în jurul cărora se concentrează analizele acestor studii sunt adaptarea, integrarea, capitalul social, traiectoriile ocupaționale, procesele sociale ce intră sub umbrela transnaționalismului. Volumul editat de Remus Anghel și Istvan Horvath reunește studii de caz despre diverse comunități din România (de exemplu, din Maramureș) care au generat migrație, precum și despre experiența din Italia, Germania sau Ungaria.

Un alt subiect este legat de administrarea resurselor naturale și schimbarea drepturilor de proprietate (Sikor, Stahl și Dorondel, 2009; Constantin, 2003, despre transhumanță; Mateescu, 2009, vezi, de asemenea, articolul din acest volum). Ștefan Dorondel împreună cu Thomas Sikor și Johannes Stahl (Marea Britanie, respectiv SUA) au analizat în cadrul unei cercetări comparative între Albania și

România drepturile de proprietate asupra pădurilor. Raportul este structurat pe baza a patru studii de caz (Kodra și Bagetia în Albania și Dragomirești și Dragova în județul Argeș). Articolul discută relația dintre drepturile de proprietate și mecanismele statului de restituire a proprietății la nivel local și plasează practica cercetării antropologice la intersecția studiilor dintre dezvoltare, ecologie și dinamica politică locală. Într-un alt articol, centrat pe situația rudarilor din Dragomirești, Argeș, Ștefan Dorondel discută cum restituirea pădurilor i-a plasat pe aceștia într-o relație „patron-client” față de administratorii locali ai pădurilor: „rudarii, în calitatea de clienți, oferă cunoaștere despre exploatarea pădurii, forță de muncă ieftină, lemn gratuit precum și o motivație simbolică – devin țapii ispășitori ai despăduririi” (Dorondel, 2009, 59). Exploatarea lemnului, mai ales pentru export, combinată cu noile relații de proprietate și metode de exploatare produc o situație care contrazice viziunea optimistă potrivit căreia proprietatea privată asupra pădurilor duce automat la dezvoltare „sustenabilă”: „Restituirea pădurilor ca proprietate privată a dus la insecuritate și despădurire. Actorii locali ai statului, deși excluși din restituire *per se*, au beneficiat de pe urma devoluției puterii la nivel local, obținând beneficii economice din pământuri pe care nu le posedau” (Dorondel, 2009, 60). Tot despre restituirea pădurilor a scris și Oana Mateescu (Mateescu, 2009), însă dintr-o perspectivă diferită de cea a studiilor de dezvoltare. Mateescu analizează cum practica muzeelor personale poate fi descifrată prin analiza modalităților în care diferitele nivele ale memoriei, fie ea personală, genealogică sau regională, reconstituie granițele comunităților în disputele legate de reconstituirea drepturilor de proprietate. O altă cercetare care a analizat transformările drepturilor de proprietate la nivel local, realizată însă despre un fenomen mai îndepărtat din punct de vedere cronologic, este colecția de studii de caz despre perioada colectivizării în mai multe comune din România (Dobrincu, și Iordache 2006-2009), coordonate de Katherine Verdery și Gail Kligman.

Un alt subiect care a concentrat eforturi de cercetare l-a reprezentat studiul etnicității, a „celorlalți” interni. Comunitățile de șvabi din Banat (Vultur, 2000), de saxoni (Mihăilescu, 2002), de ceangăi (Cotoi, 2008), de evrei bănațeni (Vultur, 2002) au fost studiate cu metode diferite, ce variază de la istorii de viață și istorii orale până la observație *in situ*. Un caz aparte prin interesul relativ crescut este cel al comunităților de romi. Există câteva studii antropologice care reușesc să treacă dincolo de clișeele curente binecunoscute sau de ingineriile sociale ale programelor publice sau ale organizațiilor non-guvernamentale și care se bazează pe cercetare de teren sistematică. László Fosztó (2009) a sintetizat discuțiile recente despre romi într-un articol tradus în revista *Korunk*. El grupează studiile curente despre romi la nivel internațional în jurul câtorva teme precum problema originilor și a împământării, participarea romilor la procese de muncă și în cadrul piețelor, nomadismul sau prestările de servicii către majoritari. Articolul trece în revistă, de asemenea, diverse studii efectuate de antropologi din România, SUA, Ungaria și alte țări europene despre romii din România și din diverse părți ale lumii.

O temă unde s-au făcut cercetări recente este cea a piețelor, schimbului, cumpărării și consumului. Exacerbarea dorinței în perioada pre-1989, economia de penurie, dezacumularea anilor '90, favorizarea comerțului în detrimentul producției după 1989, consumerismul și creditele de consum au constituit subiecte cercetare pentru un număr relativ mare de cercetări. Astfel au fost studiate practicile de bricolaj de penurie (Chelcea, 2002), funcționarea caselor de amanet (Vinea, 2004), vânzarea pe datorie (Lățea și Chelcea, 2002), piețele în aer liber (Constantin, 2005), ordinea obiectelor în supermarketuri (Băltățoiu, 2005), relația dintre consum și modernitate (Rezeanu, 2006) sau producția tradiției și a „naturii” în industria alimentară (Mihăilescu și Iancu, numărul de față). Există, de asemenea, studii centrate pe gospodărie ca unitate de analiză, pe relațiile sociale întreținute în, sau în legătură cu gospodăria.

Teme legate de gen, corp și statutul femeii au atras de asemenea câteva studii (Magyari-Vincze, 2002 ; Feischmidt, Magyari-Vincze, Zentai, 1998 ; Hașdeu, 2004a ; Hașdeu, 2004b). Petruța Mândruț (2006) a publicat într-un număr special despre „Culturile Consumerismului” din *Anthropology of East Europe Review* un studiu despre corp și tehnologii ale feminității așa cum se dezvăluie în cadrul a două săli de gimnastică din Cluj. Bazată pe interviuri și pe observații, una din concluziile la care ajunge Mândruț (2006, 22) este că „în România, corpul – corpul femeilor [...] a devenit un instrument de semnificare care marchează o ruptură cu trecutul comunist și apariția unei perioade noi. Corpul nu era doar locul exersării unui nou sentiment de libertate, dar și simbolul unei vieți noi și mai bune [...]. Imaginea corpului feminin occidental (sexy, bronzat și subțire) a devenit, pentru bărbații și femeile din România, epitomul culturii occidentale și a unui stil de viață vestic”. Folosind alte unelte conceptuale antropologice, dar același interes pentru gen, Iulia Hașdeu (2004a, 2004b), a analizat poziția femeilor de căldărari prin prisma schimbărilor economice din două comunități din sudul țării. Apariția comerțului național și internațional cu aluminiu a dus la oportunități noi pentru unele femei (cele care adună aluminiu parcurgând sate și comune), dar și la limitări ale mobilității pentru femeile din comunitatea recent îmbogățită a romilor care comercializează mai departe ceea ce au adunat primele.

Studiile empirice pot fi grupate în jurul unor teme precum structura socială – cum ar fi publicațiile „document” ale unor perioade de cercetare mai vechi ale lui Paul H. Stahl (Stahl, 2000) sau locuirea și dinamica urbană (Stahl, 2005 ; Petrovici, 2009 ; Popoiu și Larionescu, 2006 ; Chelcea, 2003) ; ritualurile și antropologia morții (Gavriliuță, C., 2009 ; Dorondel, 2004) sau etnografiile unor grupuri profesionale, în special minerii (Crăciun *et al.*, 2002 ; Rus, 2007).

...și exoticul familiar

În mod asemănător cu prima categorie, studiile efectuate în alte spații culturale decât cel românesc au ca obiect grupuri și teme diverse. O primă categorie este compusă din studierea acelor grupuri plecate din România. După aproape 20 de ani, începem să avem o imagine mai clară asupra drumurilor pe care au plecat românii, fie că e vorba de Est – din Turcia până în Japonia, fie că e vorba de Vest. Ana Vinea, de exemplu, în articolul din acest număr al revistei, dar și într-o carte publicată la Universitatea Americană din Cairo (Vinea, 2007), a analizat căsătoriile mixte dintre femeile din România și bărbații egipteni, prin prisma organizării rolurilor domestice din gospodăriile și familiile astfel formate în Egipt. Ana Vinea va continua cercetarea de teren a Magdei Crăciun în Egipt în perioada imediat următoare despre un subiect care depășește problematica românească, axându-se exclusiv pe procese culturale specifice acelei țări. Cercetarea Magdei Crăciun, al cărei subiect depășește granițele României, care a analizat prelungirile din Turcia ale comerțului cu haine contrafăcute din România, după o perioadă de cercetare de teren efectuată în Istanbul (Crăciun, 2008).

Cercetarea *in situ* a comunităților românești nou formate în diferite țări pot fi privite, de asemenea, ca o formă de cercetare clasică de antropologie. Am menționat deja studiile reunite în volumul editat de Remus Anghel și Istvan Horvath; un alt studiu de acest tip este cel efectuat în rândul românilor din Spania (Sandu *et al.*, 2009). Studiul analizează teme precum traiectoriile profesionale ale migranților, capitalul lor social, formele de locuire sau remitarea banilor din Spania către România. Zona aleasă pentru studiu este zona metropolitană a Madridului, acolo unde există cea mai mare concentrare de migranți români în Spania. Despre migranții din România aflați în localitatea Arganda del Rey aflăm, de exemplu, că avem de-a face cu un mic paradis ecumenic, existând comunități de români ortodocși, penticostali și

baptiști care funcționează în spații improvizate. Tot acolo există magazine cu produse din România de unde cumpără și localnicii spanioli, dar și magazine spaniole care au alocate rafturi cu produse pentru români. Astfel de magazine există și în Torrejon de Ardoz, unde pe lângă un restaurant denumit *Dracula*, prezența românească este, de asemenea, simțită în domeniul construcțiilor (în cazul bărbaților) și al îngrijirii menajere (în cazul femeilor). Cercetarea conține multe date statistice, dar și selecții din interviurile luate la fața locului, cu informații „proaspete”. Tot în categoria studiilor de teren „exotice” pentru contextul românesc pot fi menționate cercetarea coordonată de Stelu Șerban (2008) despre rudarii din Bulgaria sau cele efectuate de Vintilă Mihăilescu în echipe mixte în diferite țări din Balcani, contribuind la un discurs antropologic regional despre această zonă.

A doua categorie este cea a studiilor care abordează comunități ne-românești aflate în alte țări. Există cercetători din România care fac teren, *via* diverse programe de doctorat din SUA, Germania sau Anglia, în țări precum Ucraina, Cuba sau Moldova. Alexandru Bălășescu, de exemplu, a efectuat studii despre modă, haine și gen în Iran, *via* Franța și SUA (Bălășescu, 2005, 2006, 2007, 2008). Tünde Komáromi a efectuat o cercetare de teren în Rusia, urmărind procese legate de posedarea de către spirite și exorcism în rândul credincioșilor ortodocși din Rusia (Komáromi, 2008). Komáromi a analizat mai multe cazuri de persoane posedate, argumentând că posedarea presupune un proces de durată, mai degrabă decât un simplu act de ruptură. Cercetarea ei sugerează că în astfel de cazuri „ideile și instituțiile religioase pot ajuta oamenii să înțeleagă și să explice experiențe personale și pierderea controlului, oferă ghidaj pentru comportamentul personal în viitor și deschid nișe de re poziționare ale converțiților în mijlocul transformărilor sociale (Komáromi, 2008, 1). Vlad Naumescu, un alt cercetător din România, a efectuat cercetare de teren într-o mănăstire de călugări din vestul Ucrainei (Naumescu, 2008). În fine, un caz aparte de internaționalizare a practicii antropologice

din România o reprezintă Festivalul de film documentar și antropologic organizat de Muzeul ASTRA din Sibiu și gestionat de Dumitru Budrală și Csilla Kato.

Bibliografie

- Anghel, R. și Horvath, I. (2009), *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*. Iași : Editura Polirom.
- Appadurai, A. (1990), Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. *Public Culture*, 2, 2, 1-24.
- Bălășescu, A. (2005), After Authors : Sign(ify)ing Fashion from Paris to Teheran. *Journal of Material Culture*, 10, 3, 289-310.
- Bălășescu, A. (2006), Faces and Bodies. Gendered Modernity and Fashion Photography in Teheran. *Gender and History*, 17, 3, 737-768.
- Bălășescu, A. (2007), Haute Couture in Teheran : Two Faces of an Emerging Fashion Scene. Fashion Theory : *The Journal of Body and Culture*, 11, 2-3, 299-318.
- Bălășescu, A. (2008), *Paris elegant, Teheran incitant – corpuri estetice/subiecte politice*. București : Editura Curtea Veche.
- Băltățoiu, C. (2005), *Obiectele abandonate în hypermarket : deconstrucția imaginii de marfă*. MS. Teză de master susținută la SNSPA.
- Branda-Cuceu, A. (2002), *Repere în antropologia culturală*. Cluj : Editura EFES.
- Chelcea, L. (2002), The Culture of Shortage during Socialism : Goods, Strategies and Consumption Practices in a Romanian Village. *Cultural Studies*, 16, 1, 16-43.
- Chelcea, L. (2003), Ancestors, Domestic Groups and the Socialist State : Housing Nationalization and Restitution in Romania. Comparative Studies in *Society and History*, 45, 4, 714-740.
- Coman, M. (2008), *Introducere în antropologie culturală. Mitul și ritul*. Iași : Editura Polirom.
- Constantin, M. (2003), Despre transhumanță și economie de piață în satul Tilișca (sudul Transilvaniei). *Sociologie Românească*, 1, 3, 94-101.
- Constantin, M. (2005), Negot și neguțatori la Piața Progresul din București. *Sociologie Românească*, 3, 3.
- Coposescu, S. (2001), *Antropologie culturală*. Brașov : Editura Universității Transilvania.
- Cotoi, C. (2008), New Technologies for Ethno-National Imaging. The Case of Moldavian Csangos. *Sociologie Românească*, 6, 3-4.
- Crăciun, M., Grecu M., Stan R. (2002), *Lumea văii. Unitatea minei, diversitatea minerilor*. București : Editura Paideia.
- Crăciun, M. (2008), *Researching Fakes : Practising Anthropology Out of the Corner of One's Eye*. *Anthropology Matters*, 10, 2, Disponibil la http://www.anthropologymatters.com/journal/2008-2/craciun_2008_researching.html.
- Dobrincu, D. și Iordachi C. (2006), *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962)*. Iași : Editura Polirom. Tradus în engleză în 2009, *Transforming Peasants, Property and Power*. Budapest : Central European University Press, 554.
- Dorondel, Ș. (2004), *Moartea și apa. Ritualuri funerare, simbolism acvatic și structura lumii de dincolo în imaginarul țărănesc*. București : Editura Paideia.
- Dorondel, Ș. (2009), They Should be Killed : Forest Restitution, Ethnic Groups and Patronage in Post-socialist Romania, în F. Derick și D. James (eds.), *The Rights and Wrongs of Land Restitution*. New York : Routledge-Cavendish.
- Feischnid, M., Magyari-Vincze, E., Zentai, V. (eds.) (1998), *Women and Men in East European Transition*. Cluj : Editura EFES.
- Fosztó, L. (2009), *Dezbateri și tendințe în cercetarea romilor*. Korunk, 5. Disponibil la http://www.korunk.org/?q=ro/node/10608#_ednref17.
- Gavriliuță, C. (2009), *Socioantropologia fenomenelor divinatorii*. Iași : Institutul European.
- Gavriliuță, N. (2009), *Antropologie socială și culturală*. Iași : Editura Polirom.
- Geană, G. (2005), *Antropologia culturală. Un profil epistemologic*. București : Criterion Publishing.
- Hașdeu, I. (2004), Les temps de Gitans...et non celui des Gitanes. Mondialisation, ethnicité et patriarcat chez les *Kaldarari* de Roumanie. *Recherches féministes*, vol. 17, 2, 13-42, accesibilă la <http://www.erudit.org/revue/rf/2004/v17/n2/012399ar.pdf>.
- Kideckel, D. (2006), *Colectivism și singurătate în satele românești. Țara Oltului în perioada comunistă și în primii ani după Revoluție*.
- Kligman, G. (1998), *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*. Iași : Editura Polirom.

- Kligman, G. (2000), *Politica duplicității. Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*. București : Editura Humanitas.
- Kligman, G. și Gal, S. (2003), *Politicile de gen în perioada postsocialistă*. Iași : Editura Polirom.
- Komáromi, T. (2008), *Demons and Paths to Church Adherence ('votserkovlenie') : Possession and Conversion Around Russian Orthodox Exorcists*. Lucrare prezentată în cadrul Conferinței European Association of Social Anthropologists, august 2008, disponibilă la <http://www.nomadit.co.uk/easa/easa08/panels.php5?PanelID=333>
- Lățea, D.P. și Chelcea L. (2002), Mixed Times : On Informal Credit in Oltenia. *Romanian Journal of Society and Politics*, vol. 2, 1, 82-106.
- Magyari-Vincze, E. (2002), *Diferența care contează. Diversitate social-culturală prin lentila antropologiei feministe*. Cluj : Editura Desire.
- Mateescu, O. (2009), Losing the Phenomenon : Time and Indeterminacy in the Practice of Anthrohistory, în *Anthrohistory : Unsettling Knowledge and the Question of Discipline*, ed. by D.W. Cohen, F. Coronil et al. Ann Arbor : University of Michigan Press (în curs de apariție).
- Mândruț, P. (2006), Aerobics and Self-asserting Discourses : Mapping the Gendered Body in Post-socialist Romania. *Anthropology of East Europe Review*, 24, 2, 13-24, accesibilă la <http://condor.depaul.edu/~rrotenbe/aer/v24n2/Mindrut.pdf>.
- Mihăilescu, V. (ed.) (2002), *Vecini și vecinătăți în Transilvania*. București : Editura Paideea.
- Mihăilescu, V. (2007), *Antropologie. Cinci introduceri*. Iași : Editura Polirom.
- Naumescu, V. (2008), *Modes of Religiosity in Eastern Christianity : Religious Process and Social Change in Ukraine*. Halle : Halle Studies in the Anthropology of Eurasia.
- Petrovici, N. (2009), *Space and Power in an Eastern European City. Reconfiguration of Urban Spaces from Socialism to Postsocialism*. Teză de doctorat susținută la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-Bolyai, MS.
- Popoiu, P. și Larionescu S. (coord.) (2006), *Relații de vecinătate în localități urbane din sudul țării*. București : Editura Paideia.
- Rus, A. (2007), *Mineriadele. Între manipulare politică și solidaritate muncitorească*. București : Editura Curtea Veche.
- Sandu, D. (coord.) (2009), *Comunități românești în Spania*. București : Fundația Soros România, disponibil la adresa <http://www.sfos.ro/ro/publicatii.php>.
- Sikor, T., Stahl J. și Dorondel Ș. (2009), Negotiating Post-socialist Property and State : Struggles over Forests in Albania and Romania. *Development and Change*, 40, 1, 171-193.
- Stahl, P. (2000), *Triburi și sate din sud-estul Europei*. București : Editura Paideia.
- Stahl, P. (2005), *Case și acareturi din Mărginimea Sibiului (1953-1958)*. București : Editura Paideia.
- Strathern, M. (1987), The Limits of Auto-anthropology. În Anthony Jackson (ed.), *Anthropology at Home*, ASA Monographs 25. London : Routledge.
- Șerban, S. (ed.) (2008), *Transborder Identities. The Romanian Speaking Population from Bulgaria*. București : Editura Paideia.
- Troc, G. (2006), *Postmodernismul în antropologie*. Iași : Editura Polirom.
- Verdery, K. (1994), *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*. București : Editura Humanitas.
- Verdery, K. (2003), *Socialismul. Ce a fost și urmează ?* Iași : Editura Institutului European.
- Verdery, K. (2006), *Viața politică a trupurilor moarte. Reînhumări și schimbări post-socialiste*. București : Editura Vremea.
- Vinea, A. (2004), Casele de amanet din Rovinari : Practici informale, auto-consum și circulația obiectelor, în L. Chelcea și O. Mateescu (eds.), *Economia informală în România. Piețe, practici sociale și transformări ale statului după 1989*. București : Editura Paideia.
- Vinea, A. (2007), Creating Families Across Boundaries : A Case Study of Romanian-Egyptian Mixed Families. *Cairo Papers*, vol. 28, 1, 144.
- Vultur, S. (2000), *Germanii din Banat prin povestirile lor*. București : Editura Paideia.
- Vultur, S. (2002), *Memoria salvată. Evreii din Banat ieri și azi*. Iași : Editura Polirom.